

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування**

Білоусова Оксана Олександрівна

**«ГОЛОВНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ МІСЬКОГО БЮДЖЕТУ
(НА ПРИКЛАДІ БЮДЖЕТУ М. МИКОЛАЄВА)»**

Спеціальність: 281 Публічне управління та адміністрування

АВТОРЕФЕРАТ

магістерської роботи на здобуття наукового ступеня
магістра публічного управління

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми обумовлена тим, що бюджетна політика на місцевому рівні відіграє важливу роль у досягненні завдань економічної політики місцевих органів влади.

Бюджетний процес в Україні пов'язаний виключно з владним суб'єктним складом, який при реалізації бюджетних повноважень повинен переслідувати публічний інтерес. При цьому органи місцевого самоврядування повинні забезпечити врахування інтересів усіх жителів територіальної громади та реалізувати свої повноваження в бюджетній сфері таким чином, щоб це призвело до покращення фінансового стану відповідної територіальної громади.

Місцеве співтовариство будь-якої країни є складною системою, на рівні якої формується власна соціальна структура, підсистеми взаємодії різних суспільних груп. Задоволення всіх індивідуальних та групових інтересів є можливим за наявності місцевих ресурсів, ініціативи та самостійності населення. Особливе місце для розвитку самоуправління жителів місцевих співтовариств займає усвідомлення головної мети їх діяльності – облаштування території, створення сприятливих умов життя для себе та майбутніх поколінь шляхом вирішення спільних проблем для більш повного задоволення власних інтересів з урахуванням відмінностей, обумовлених історичними, соціально-економічними, політичними, національними, демографічними та іншими чинниками.

Місцевий бюджет є основним грошовим фондом органів місцевого самоврядування, вони сприяють забезпеченню фінансової самодостатності розвитку територій держави, визначають ефективність впливу місцевих органів влади на розвиток економічного потенціалу їх територій. За допомогою них визначається результативність фінансування інвестиційних проектів на місцевому рівні, ефективність функціонування місцевих органів влади.

Враховуючи те, що нині фінансові ресурси органів місцевого самоврядування обмежуються здебільшого доходами, які надходять до місцевого бюджету, особливого значення набувають проблеми зміцнення їхньої дохідної бази, розвитку місцевого оподаткування, здійснення ефективного бюджетного регулювання.

Проте нинішній стан місцевого бюджету України – мізерність власних дохідних джерел, майже повна залежність від державного бюджету, непрозорість і фаворитизм у наданні фінансової допомоги з центру, відсутність стимулів у додатковому одержанні доходів і економному витрачанні бюджетних коштів – суперечить винятковій ролі місцевого бюджету в економічній системі держави, унеможливує виконання покладених на них складних завдань.

Окрім аспекти розвитку місцевого бюджету та їх ролі в економічному та соціальному розвитку розглядаються у працях Н. Ширкевича, І. Ходоровича, О. Василика, А. Васильєва, К. Павлюка та інших дослідників.

Метою дипломної роботи є дослідження процесу формування та використання місцевого бюджету України, а також їх удосконалення.

Завданнями роботи є:

- визначити економічну сутність місцевих бюджетів та охарактеризувати доходи і видатки місцевих бюджетів та дати їх класифікацію;
- дослідити нормативно-правове регулювання щодо формування та використання місцевих бюджетів;
- дати характеристику соціально-економічного стану м. Миколаєва;
- розкрити процес складання, розгляду, затвердження та виконання місцевого бюджету району та проаналізувати дохідну та витратну частини бюджету м. Миколаєва;
- дослідити зарубіжний досвід фінансування органів місцевого самоврядування.
- проаналізувати ефективність використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів, та розкрити шляхи вдосконалення формування та використання місцевого бюджету;

Об'єктом дослідження є фінансово-економічні відносини, що виникають у процесі

формування і використання місцевого бюджету України.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні засади формування і розподілу доходів та видатків місцевого бюджету.

У роботі використано такі **методи** дослідження: діалектичний метод, аналізу та синтезу, статистичні методи, методи теоретичного і практичного узагальнення, методи системного підходу, порівняння, графічний метод, абстрактно-логічний метод.

Інформаційну базу дипломної роботи складають законодавчі та нормативно-правові акти України, статистичні та аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України, місцевої ради, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, монографічні дослідження, статті науковців у періодичних виданнях, ресурси Інтернету.

Структура роботи. Магістерська робота відповідає меті, завданням та логіці дослідження. Робота складається із вступу, трьох розділів, загального висновку, списку використаних джерел із 73 найменувань. Загальний обсяг роботи 116 сторінок, основний текст – 101 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету та основні завдання, методи дослідження формування міського бюджету, висвітлено наукову новизну і практичне значення виконаної роботи. Наведено результати апробації основних положень та особистий внесок автора дослідження.

У **першому розділі** «Теоретичні аспекти формування та використання місцевих бюджетів» розглядаються теоретичні та методологічні основи формування міського бюджету в органах місцевого самоврядування.

Підрозділ 1.1. «*Економічна сутність формування та роль місцевих бюджетів*» присвячений аналізу сутності формування та ролі місцевих бюджетів.

Важливою групою джерел для написання магістерської роботи є напрацювання вітчизняних та зарубіжних (Андрущенко В.Л., Хижа Н., Зубенко В.В., Самчинська І.В., Рудик А. Ю., В.М. Опарін, В.І. Малько, С.Я.Кондратюк) науковців, а також нормативно-правові акти: закони України, Бюджетний кодекс України, укази Президента, Постанови й розпорядження Кабінету Міністрів, акти органів місцевого самоврядування. Місцевий бюджет як фінансовий план – це організаційна форма мобілізації фінансових ресурсів і здійснення витрат органами місцевого самоврядування, тобто це результат свідомої діяльності людей, оскільки формування та використання фінансових ресурсів місцевого бюджету здійснюється на підставі рішень місцевих органів влади.

Таким чином, місцевий бюджет – це правовий акт (документ), у якому подається розпис доходів і видатків органів місцевого самоврядування на бюджетний період. Підтверджується і статтею 1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

За матеріальним змістом місцевий бюджет – це централізований фонд фінансових ресурсів місцевих органів влади, які мобілізуються, розподіляються і використовуються органами місцевого самоврядування для виконання покладених на них функцій і завдань, передбачених Конституцією та Бюджетним кодексом України.

Отже, об'єктом місцевого бюджету є фінансові ресурси місцевих органів влади, що мобілізуються, розподіляються та використовуються місцевими органами влади для виконання покладених на них функцій та завдань як власних, так і делегованих.

Головним суб'єктом фінансових відносин в Україні на місцевому рівні є територіальна громада та органи місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування – це сільська, селищна, міська ради та їхні виконавчі органи, сільський, селищний чи міський голова. Це також обласна та районна рада. Важливим суб'єктом цих відносин є держава в особі органів обласної, районної, міської (міст Києва) місцевої державної адміністрації та центральних органів державної влади.

При цьому, бюджетні та майнові права, які надаються органам місцевої влади, дають їм можливість складати, розглядати, затверджувати та виконувати їхні бюджети, розпоряджатися наданими у їхнє ведення підприємствами.

Зроблено висновок, що на даний час всі місцевий бюджет діють у межах єдиної бюджетної системи, яка визначалась спочатку надбання незалежності України Законом «Про бюджетну систему України», а зрештою Бюджетним кодексом України, у якому визначено, що «бюджетна система України – це сукупність державного бюджету та місцевий бюджет, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіального устроїв і врегульована нормами права», протягом останнього часу настає поширеним явищем практичне управління, а саме: електронного врядування (e-government), а також: кейсів «уряд – урядові» («governmenttogovernment»), «уряд – громадянам» («governmenttocitizens») та «уряд – бізнесу» («governmenttobusiness»), сайти міських рад та інші.

У підрозділі 1.2. «1.2. Характеристика доходів і видатків місцевого бюджету та їх класифікація».

Ключову роль у створенні самостійних місцевий бюджет відіграють їхні доходи та видатки, а також форми, принципи та методи, за допомогою котрих формуються доходи та здійснюються видатки.

Ст. 2 Бюджетного кодексу України визначає доходи бюджету як «податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ)».

Зроблено висновок, що за Бюджетним кодексом податковими надходженнями визнаються встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні та місцеві податки і збори (обов'язкові платежі).

Неподаткові надходження включають усі безповоротні надходження, крім доходів від продажу капіталу, всі надходження від штрафів і санкцій, крім штрафів за порушення податкового законодавства, а також добровільні, невідплатні поточні надходження з недержавних джерел.

У підрозділі 1.3. «Нормативно-правове регулювання у сфері формування та використання місцевого бюджету»

Основою бюджетного законодавства України є Конституція України, а головним нормативним актом, що сьогодні регулює бюджетні питання, є Бюджетний кодекс України, прийнятий в 2001 році. У 2010 була прийнята нова редакція Бюджетного кодексу, яка містить більшість норм попередньої редакції, усуваючи низку білих плям, але при цьому відтворюючи також частину його недоліків.

До складу бюджетного законодавства також входять:

- ряд нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, прийнятих на підставі і на виконання Бюджетного Кодексу та інших законів України;
- нормативно-правові акти органів виконавчої влади;
- рішення про місцевий бюджет;
- рішення місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування.
- Бюджетного кодексу України висвітлює засади контролю за дотриманням бюджетного законодавства, а також відповідальність за його правопорушення.
- Ще одним істотно важливим документом, є закон про Дб України на відповідний бюджетний рік, який регулює організаційно-правове забезпечення формування та виконання дохідної частини місцевого бюджету. Щорічно Верховною Радою України приймаються відповідні закони за спеціально виписаною Бюджетним кодексом України процедурою і мають чітко визначену структуру.

Зроблено висновок, що одним із найголовніших завдань держави є оптимізація законодавчого процесу, спрямована на посилення відповідальності за недотримання чинного законодавства та узгодженості між законами, кодексами, постановами, та

діючими указами, адже від законодавчої бази залежить збалансованість місцевий бюджет та рівень ефективності бюджетного впливу.

У другому розділі «АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ БЮДЖЕТУ МІСТА МИКОЛАЄВА У 2016-2018 РОКАХ»

Місто Миколаїв – це розвинуте індустріальне місто на півдні України, адміністративний центр Миколаївської області, розділений на чотири адміністративно-територіальні одиниці. На заході м. Миколаїв межує з Одеською, на півночі з Кіровоградською, на сході та північному сході з Дніпропетровською та на південному сході з Херсонською областями.

У підрозділі 2.1. «Характеристика соціально-економічного стану міста Миколаєва у 2018 році» Місто входить до числа найбільш промислово розвинених міст України, його частка в загальнообласному обсязі реалізації продукції протягом 2018 р. становила близько 50%.

Проаналізуємо основні показники соціально-економічного розвитку м. Миколаєва за останні три роки.

Як бачимо у м. Миколаєві, протягом 2018 року спостерігаємо зростання обсягу реалізованої продукції на 11,5%, або на 9747606,7 тис. грн. Обсяг роздрібного товарообороту у 2018 році збільшився на 15,2% або на 1521055,1 тис. грн. У 2018 році спостерігається скорочення капітальних інвестицій в економіку міста на 3,2%, або на 205027 тис. грн.

Провідними підприємствами міста, які реалізують свою продукцію в тому числі і на експорт є ТОВ СП «Нібулон», ДП НВКГ «Зоря»-Машпроект», Миколаївське відділення ПАТ «Сан ІнБев Україна», ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв», «BUNGE UKRAINE» (ДП «Сантрейд»), тощо.

З'ясовано, що вкрай важливого значення для економіки міста має діяльність Миколаївських морських портів, та стивідорних компаній (портових операторів), які створюють нові робочі місця, сприяють розвитку зовнішньоекономічної діяльності та створенню позитивного інвестиційного клімату.

У підрозділі 2.2. «Аналіз доходів та витрат місцевого бюджету міста Миколаєва» Бюджетна програма – систематизований перелік заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети і завдань, виконання яких пропонує та здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій.

Ефективність надходжень до бюджету визначається обсягом податкових надходжень податку на прибуток, що в середньому припадає на одного платника.

Отже, ефективність надходжень до місцевий бюджет (Е) або результативність надходжень (Рез.) – це обсяг надходжень.

Результативність надходжень можна визначити за формулою:

Результативність надходжень = Обсяг надходжень / Необхідний обсяг Одним із найдієвіших способів впливу на ці процеси є розроблення ефективних бюджетних програм, що дають змогу інституціям, відповідальним за прийняття державних рішень, чітко визначити пріоритети, цілі й напрями соціально-економічного розвитку на коротко-, середньо- і довготривалу перспективи, а також конкретні заходи, котрі забезпечують їх досягнення, з визначенням необхідних для цього фінансових, матеріально-технічних, інформаційних та трудових ресурсів.

Відсутність прогнозних показників ефективності породжує нові проблеми, зокрема: можливість спрямування бюджетних коштів на реалізацію тих програм, у виконанні яких зацікавлене обмежене коло осіб; необґрунтованість витрачання фінансових ресурсів розпорядниками бюджетних коштів, що дає змогу завищити показники витрат, які необхідні для виконання розпорядником покладених на нього функцій.

При цьому практично неможливо здійснити контроль за виконанням бюджетної програми, оскільки відсутніми будуть базові показники з якими повинні порівнюватись

фактичні результати виконання завдань і заходів, що передбачені відповідною бюджетною програмою.

Тому необхідною є розробка методичних рекомендацій щодо оцінки ефективності бюджетних програм та розрахунку основних результативних показників, які дають змогу обґрунтувати цільове та раціональне використання бюджетних коштів, а також врахування досвіду зарубіжних країн, які мають велику практику використання програмно-цільового методу виконання бюджетів.

Приведемо розрахунки даного показника щодо результативності надходжень міського бюджету міста Миколаєва – загальний фонд та спеціальний фонд.

Ефективність надходжень – це відносна величина, яка характеризує відношення ефекту до для досягнення цього ефекту. Отже, ефективність надходжень до місцевий бюджет (Е) або результативність надходжень (Рез.), у нашому випадку- це обсяг надходжень. Результативність надходжень можна визначити за формулою:

$$\text{Результативність надходжень} = \text{Обсяг надходжень} / \text{Необхідний обсяг} \quad (2.2)$$

Приведемо розрахунки даного показника щодо результативності надходжень міського бюджету міста Миколаєва – загальний фонд та спеціальний фонд. У Додатку 2 приведено інформацію про виконання міського бюджету міста Миколаєва за 2016-2018р.р. Таким чином, показник результативності надходжень має позитивне значення для загального фонду бюджету міста. Обсяг надходжень вище необхідного обсягу в 2016 році на 28%, в 2017 на 17% та в 2018 році на 13%. Але негативним моментом є скорочення даного показника.

Для показника результативності надходжень результативною ознакою дослідження виступає обсяг надходження до бюджету. Кількісною ознакою – обсяг доходів, а ефективність – якісна ознака.

Максимальну структуру видатків становлять наступні галузі:

- освіта – 16-20%;
- житлово-комунальне господарство – 15-30%;
- будівництво та регіональний розвиток – 12-28%;
- транспорт та транспортна інфраструктура, дорожнє господарство – 6-27%.

Частка на фінансування галузі транспорту значно скоротилася в 2018 році до рівня 6% в порівнянні із 2016 роком. В 2016 році даний показник був 27%.

У підрозділі 2.3. «Аналіз динаміки виконання бюджету міста Миколаєва за період 2016-2018 роки

Обсяг дохідної частини міського бюджету на 2018 рік затверджено в сумі 4352,7 млн.грн., з них загальний фонд – 4291,9 млн.грн. та спеціальний фонд – 60,8 млн.грн. Дохідна частина міського бюджету сформована на 53,6% за рахунок податкових та неподаткових надходжень та на 46,4% за рахунок субвенцій з інших бюджетів.

Найбільшу питому вагу в структурі надходжень загального фонду по факту 2018 року займають податкова надходження.

Зростання обсягу доходів спеціального фонду складає 22,4 %. Основним джерелом наповнення загального обсягу доходів фонду (86,9%) є власні надходження бюджетних установ (плата за надані послуги, надходження від додаткової (господарської) діяльності, плата за оренду майна, благодійні внески та ін.).

Видаткова частина та кредитування міського бюджету на 2018 рік збалансовані з дохідною частиною. Видатки затверджені в сумі 4332,5 млн. грн. та порівняно із затвердженими на 2017 рік збільшені на 702,6 млн. грн. або 19,4%.

Видатки загального фонду визначені в сумі 3813,5 млн. грн., або порівняно з минулорічним затвердженим обсягом збільшені на 734,7 млн. грн. (23,9%). Найбільшу питому вагу у видатках загального фонду міського бюджету займають видатки на соціально-культурну сферу – 76,5 %, або 3314,2 млн. грн. (на 568,2 млн. грн., або на 20,7 % більше затверджених показників минулого року), з них на наступні галузі

Отже, Структура доходів протягом 3 років лишилася незмінною. Максимальна

частка припадає на неподаткові надходження – 73-96%.

Максимальну структуру видатків становлять наступні галузі: освіта – 29-32%; охорона здоров'я – 14-16%; спеціальний захист та соціальне забезпечення – 30-34%;

Максимальну структуру видатків становлять наступні галузі: освіта – 16-20%; житлово-комунальне господарство – 15-30%; будівництво та регіональний розвиток – 12-28%; транспорт та транспортна інфраструктура, дорожнє господарство – 6-27%.

Слід зазначити, що спостерігається невиконання планів надходжень по деяких видах податків, що зумовлено завищенням планових показників, які були доведені фінансовим управлінням Миколаївської міської ради під час складання проекту бюджету.

У третьому розділі «ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ

У підрозділі 3.1. «Зарубіжний досвід фінансування органів місцевого самоврядування

Доходи і видатки бюджетів місцевого самоврядування є взаємопов'язаними категоріями. Адже обсяг видатків бюджетів знаходиться в прямій залежності від обсягу доходів. При їхній невідповідності настають такі негативні наслідки, як бюджетний дефіцит (перевищення видатків бюджету над його доходами).

Підхід до організаційної форми розмежування функцій між центральною та місцевою владою стосується питань децентралізації видаткових повноважень, доходних джерел та фінансового вирівнювання адміністративно-територіальних формувань.

Порівняти пропорції розподілу функцій між рівнями влади у різних країнах дає змогу показник децентралізації, який характеризує частку видатків органів місцевого самоврядування у загальній сумі витрат бюджетної системи.

Так, у Канаді і Данії цей показник становить 60 %, в Іспанії – 52 %, у Швеції – 44 %, у США і Німеччині – 43 %, в Ірландії і Бельгії 42 %, у Фінляндії – більше 38 %, в Австрії і Нідерландах – до 35 %, в Італії – 32 %, у Норвегії, Польщі і Ісландії – близько 30 %, у Великій Британії і Чехії – 29 %, у Латвії – 28 %, у Литві – 26 %, в Угорщині – 26 %, в Естонії – 25 %, у Франції – 20 % [59, с. 261].

Для порівняння, частка видатків місцевий бюджет у Зведеному бюджеті України протягом останніх десяти років коливається в межах 39 – 42 %. Наведені дані свідчать, що прямої залежності між рівнем витрат місцевого самоврядування і формою державного устрою та управління в державі не існує. При цьому вагоме значення має рівень фінансової спроможності органів місцевого самоврядування виконувати передані від центрального уряду повноваження.

Найвища частка податкових надходжень характерна для Швеції (74 %), Німеччини (60 %), Канади (59 %). Місцеві доходи Іспанії і Італії на 54 і 49 % формуються за рахунок неподаткових платежів, при цьому частка податкових платежів відповідно складає 35 і 38 %. Доходи адміністративно-територіальних формувань Великобританії значно залежні від центрального уряду, адже близько 70 % їх місцевий бюджет складають державні дотації і субвенції і лише 30 % – власні податкові і неподаткові надходження.

У підрозділі 3.2. «Вдосконалення податкових механізмів наповнення місцевий бюджет в Україні». Сьогодні дефіцит і недостатня фінансова забезпеченість місцевий бюджет України щодо виконання як власних, так і делегованих повноважень призводить до обмеженості фінансових ресурсів та організації ефективного управління економікою і соціальною сферою на певному рівні й нестачі коштів на здійснення запланованих видатків.

Тому в процесі виконання бюджету постає необхідність перерозподілу бюджетних призначень між головними розпорядниками та внесення змін до рішення про місцевий бюджет.

Практика використання коштів місцевий бюджет в умовах обмеження фінансування показує, що на сьогоднішній день застосовується декілька підходів

запобігання надмірним витратам, одним з таких підходів є скорочення передбачених бюджетом асигнувань, що обмежує витрати, а другим підходом є надання розпорядникам лише певної частини їх видаткових повноважень.

У підрозділі 3.3. «Шляхи вдосконалення формування та використання місцевий бюджет міста Миколаєва» При плануванні видаткової частини місцевий бюджет доцільно враховувати структуру видатків території, яка зумовлена кількістю населення, кліматичними умовами, аграрним чи промисловим напрямом виробництва, пріоритетними напрямками розвитку економіки на цій території. З метою зміцнення дохідної бази місцевий бюджет доцільно вжити такі заходи перерозподілити частину надходжень з державного до місцевий бюджет, зокрема, частину податку на прибуток підприємств, частину ресурсних платежів, збір за забруднення навколишнього природного середовища; запровадити автоматичну систему індексації розміру податків з жорсткими ставками (передусім, стосовно єдиного податку); прорахувати можливості зменшення частки трансфертів і збільшення частки цільових субвенцій у трансфертах з Державного бюджету України; дотримуватися цільового та ефективного витрачання коштів місцевий бюджет, особливо із бюджету розвитку; необхідно активно залучати інвестиції в інтелектуальний розвиток, тобто підвищувати кваліфікацію діючих кадрів.

У той же час, для покращення стабільності варто підвищити ефективність і якість послуг та забезпечити економічне зростання на засадах соціальної справедливості, необхідно розв'язати проблеми в системі міжбюджетного фінансування.

ВИСНОВКИ

Відповідно до визначеної мети і завдань магістерської роботи дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Визначено економічну сутність місцевих бюджетів та охарактеризовані доходи і видатки місцевих бюджетів, надано їх класифікацію. Місцевий бюджет є основним фінансовим планом регіону, тому проблеми формування і функціонування місцевий бюджет залишаються вкрай актуальними в бюджетній системі України. Місцевий бюджет – це балансові розрахунки доходів і витрат, які мобілізуються й витрачаються на відповідній території.

Так місцевий бюджет слід розглядати, перш за все, як економічну категорію, яка виражає систему фінансових (грошових) відносин, пов'язаних з формуванням, розподілом та використанням фондів фінансових ресурсів місцевих органів влади, які мають об'єктивний характер, та визначаються функціями місцевої влади. При цьому, ця система фінансових відносин включає відносини: між місцевими бюджетами та державним бюджетом; між органами місцевого самоврядування різних рівнів з перерозподілу фінансових ресурсів; між місцевими бюджетами та господарськими структурами, які функціонують на даній території; між місцевою владою та населенням даної території, що складаються при мобілізації та витрачання коштів місцевий бюджет.

Доходи місцевий бюджет як об'єктивна економічна категорія – це сукупність економічних (фінансових) відносин, що виникають у суспільстві між місцевими органами влади і управління, з однієї сторони, фізичними та юридичними особами, державним бюджетом та усередині місцевий бюджет – з іншою, з приводу розподілу та перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту (ВВП) в процесі формування централізованих бюджетних фондів фінансових ресурсів адміністративно-територіальних формувань.

Видатки бюджету – це категорія, без визначення якої економічна сутність бюджету буде неповною. Загальноприйнятим у вітчизняній та зарубіжній економічній літературі є визначення провідної ролі видатків бюджетів у фінансовому забезпеченні потреб соціально-економічного розвитку суспільства, зокрема місцевий бюджет, оскільки вони є точним відображенням завдань та функцій, що покладаються на місцеву владу.

Аналіз доходів та витрат місцевий бюджет проведено на прикладі бюджету міста Миколаєва.

2. Досліджено нормативно-правове регулювання процесу формування та використання місцевих бюджетів. Основою бюджетного законодавства України є Конституція України, а головним нормативним актом, що сьогодні регулює бюджетні питання, є Бюджетний кодекс України. Конституції України належить, центральне місце в нормативно-правовому полі нашої держави, що регламентує порядок формування та виконання дохідної частини місцевого бюджету. Також складовою бюджетного законодавства слід вважати Податковий кодекс України, адже, якщо Бюджетний кодекс регулює питання, що стосуються витрачання суспільних коштів, то Податковий кодекс описує джерела та порядок наповнення коштів бюджетів. До бюджетного законодавства також варто додати низку підзаконних актів, які важливі для місцевого бюджету. У формуванні доходів місцевого бюджету держава бере безпосередню участь, вона здійснює фінансову підтримку органів місцевого самоврядування. Зазначено органам місцевого самоврядування необхідний такий законодавчий акт на якому ґрунтувалися б основні положення та принципи функціонування цих органів.

3. Надано характеристику соціально-економічного стану м. Миколаєва. Місто Миколаїв – це розвинуте індустріальне місто на півдні України, адміністративний центр Миколаївської області, розділений на чотири адміністративно-територіальні одиниці. Місто входить до числа найбільш промислово розвинених міст України, його частка в загальнообласному обсязі реалізації продукції протягом 2018р. становила близько 50%. Промислові підприємства м. Миколаєва відіграють значну роль у промисловому комплексі України. Місто забезпечує понад 90% державного виробництва газових турбін, 80% глинозему, питома вага в українському експорті зернових та олійних культур займає до 25% загального експорту України. У місті налічується понад 60 великих промислових підприємств.

Стосовно економічної складової стану м. Миколаєва, то у 2018 році спостерігається зростання на 7,2% експорту товарів, що є позитивним фактором, натомість експорт послуг скоротився на 18%. Також у цей період зменшився обсяг імпорту товарів та послуг на 11% та 30,% відповідно. Слід відмітити що спостерігається позитивне зовнішньоторгівельне сальдо. Важливого значення для економіки міста має діяльність Миколаївських морських портів, та стивідорних компаній (портових операторів), які створюють нові робочі місця, сприяють розвитку зовнішньоекономічної діяльності та створенню позитивного інвестиційного клімату.

4. Розкрито процес складання, розгляду, затвердження та виконання місцевого бюджету району та проаналізовано дохідну та витратну частини бюджету м. Миколаєва. Так протягом звітної частини 2018 року до зведеного бюджету міста Миколаєва надійшло доходів в сумі 4595 млн. грн., а саме: до загального фонду – 4487 млн. грн., до спеціального фонду – 111,18 млн. грн. В порівнянні з відповідним періодом минулого року надходження збільшились на 424,62 млн. грн. або на 10,45%.

Показник результативності надходжень має позитивне значення для загального фонду бюджету міста. Обсяг надходжень вище необхідного обсягу в 2016 році на 28%, в 2017 на 17% та в 2018 році на 13%. Але негативним моментом є скорочення даного показника

Структура доходів протягом 3 років лишилася незмінною. Максимальна частка припадає на неподаткові надходження – 73-96%.

Максимальну структуру видатків становлять наступні галузі:

– освіта – 29-32%;

– охорона здоров'я – 14-16%;

– спеціальний захист та соціальне забезпечення – 30-34%;

Максимальну структуру видатків становлять наступні галузі:

– освіта – 16-20%;

– житлово-комунальне господарство – 15-30%;

– будівництво та регіональний розвиток – 12-28%;

–транспорт та транспортна інфраструктура, дорожнє господарство – 6-27%.

Сьогодні існує низка проблемних питань, що виникають на кожній стадії бюджетного процесу та між його учасниками, оскільки хронічним стало явище несвоєчасного прийняття державного бюджету і відповідно місцевий бюджет, спостерігається низька якість прийняття управлінських рішень з питань розподілу та використання бюджетних ресурсів, відсутня стратегічна складова планування бюджету та наявний формальний підхід до застосування середньострокового прогнозування, відсутня прозорість бюджетного процесу, існує низька якість контролю та відповідальності учасників бюджетного процесу, неефективно використовуються бюджетні кошти та використовуються за нецільовим призначенням тощо

Практика застосування місцевих податків в Україні показала, що вони не мають суттєвого значення при формуванні місцевого бюджету. У зв'язку з цим значна кількість місцевих органів влади навіть не використовують в повній мірі свої повноваження щодо введення таких податків і зборів. Як і раніше, надходження від загальнодержавних податків розподіляються між центральними і місцевими органами влади. До того ж центр не тільки диктує правила розподілу податків, але й постійно змінює їх.

Доволі замкнений і нестабільний розподіл коштів між місцевими бюджетами різних рівнів, так як здійснюється він в умовах відсутності стабільних нормативів. При регулюванні місцевого бюджету недостатньо враховується рівень економічного розвитку областей і районів. Місцевий бюджет в розвинених країнах поповнюється переважно за рахунок податкових надходжень.

Зокрема, у країнах-членах Європейського Союзу податкові надходження становлять близько 70%, у Швеції та Данії – понад 80%. Місцеві податки утворюють близько 60% прибуткової бази місцевих органів влади в Німеччині, 48% – у Швейцарії, 38% – в Італії, 45% – в Австралії, 44% – в Норвегії. В Україні частка місцевих податків і зборів у доходах місцевого бюджету значно менша і становить 5–7%.

Саме тому існує нагальна потреба реформування системи місцевих податків, щоб вони стали найвагомішим джерелом доходів у місцевих бюджетах, яким вони є у розвинених демократичних країнах. Важливе значення має закріплення за місцевими бюджетами таких податків, які гарантуватимуть органам місцевого самоврядування стабільні надходження доходів та їх рівномірний горизонтальний розподіл.

5. Досліджено зарубіжний досвід фінансування органів місцевого самоврядування. Вивчення та узагальнення зарубіжного досвіду щодо фінансування соціально-економічних потреб територіальних громад здійснено шляхом оцінки процесів, що характеризують дане явище на рівні конституційного та організаційного закріплення повноважень органів місцевого самоврядування.

Конституційний підхід розподілу функцій між центральною та місцевою владою дозволяє розглянути його особливості залежно від форми державного устрою, системи управління та структури бюджетної системи в державі. Показано, що на місцевому рівні найважливішими є, насамперед, податки на нерухоме майно. Загальна підстава для оподаткування майна полягає в тому, що сам факт володіння ним породжує певні вигоди для його власника, а також у тому, що принаймні частину вартості майна можна розглядати як прибутки від приросту капіталу. Констатовано що у європейських країнах, таких як Данія, Фінляндія, Греція та Люксембурзький бюджетург, податок на нерухомість складає незначну частку у власних надходженнях місцевого бюджету, менше 10% загального обсягу власних надходжень, а у таких країнах, як Бельгія, Латвія, Литва, Польща, Словаччина, Словенія, Іспанія, вона становить понад 50% загального обсягу власних надходжень; у Великобританії, Естонії та Ірландії він дорівнює майже 100%.

6. Проаналізовано ефективність використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів, та розкрито шляхи вдосконалення формування та використання місцевого бюджету. Зазначено що при плануванні видаткової частини місцевого бюджету доцільно враховувати структуру видатків території, яка зумовлена кількістю населення,

кліматичними умовами, аграрним чи промисловим напрямом виробництва, пріоритетними напрямами розвитку економіки на цій території. З метою зміцнення дохідної бази місцевий бюджет доцільно вжити такі заходи перерозподілити частину надходжень з державного до місцевий бюджет, зокрема, частину податку на прибуток підприємств, частину ресурсних платежів, збір за забруднення навколишнього природного середовища; запровадити автоматичну систему індексації розміру податків з жорсткими ставками (передусім, стосовно єдиного податку); прорахувати можливості зменшення частки трансфертів і збільшення частки цільових субвенцій у трансфертах з Державного бюджету України; дотримуватися цільового та ефективного витрачання коштів місцевий бюджет, особливо із бюджету розвитку; необхідно активно залучати інвестиції в інтелектуальний розвиток, тобто підвищувати кваліфікацію діючих кадрів.

Для покращення стабільності варто підвищити ефективність і якість послуг та забезпечити економічне зростання на засадах соціальної справедливості, необхідно розв'язати проблеми в системі міжбюджетного фінансування.

Запропоновані напрями щодо удосконалення організації бюджетного процесу на місцевому рівні сприятимуть виявленню існуючих фактів необґрунтованого витрачання коштів, вживанню заходів впливу у разі виявлення порушень, що може стати гарантією попередження випадків неефективного використання коштів місцевий бюджет України у майбутньому.

СПИСОК ОПУБЛКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ

Білоусова О.О. «Фінансова децентралізація: досвід польщі та реалії України» Лісабонський договір – 10 років після набуття чинності. Що змінилося у функціонуванні ЄС? : Науково-практична конференція : тези доп., Миколаїв, 2 грудня 2019 р. / ЧНУ ім. Петра Могили. – Миколаїв, 2019. – 329-332 с.

Анотація

Білоусова Оксана Олександрівна «головні принципи формування міського бюджету (на прикладі бюджету м. Миколаєва)» - на правах рукопису. Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня «магістр». Чорноморський національний університет імені Петра Могили – Миколаїв, 2019 рік.

Актуальність теми обумовлена тим, що бюджетна політика на місцевому рівні відіграє важливу роль у досягненні завдань економічної політики місцевих органів влади.

Бюджетний процес в Україні пов'язаний виключно з владним суб'єктним складом, який при реалізації бюджетних повноважень повинен переслідувати публічний інтерес. При цьому органи місцевого самоврядування повинні забезпечити врахування інтересів усіх жителів територіальної громади та реалізувати свої повноваження в бюджетній сфері таким чином, щоб це призвело до покращення фінансового стану відповідної територіальної громади.

Міське співтовариство будь-якої країни є складною системою, на рівні якої формується власна соціальна структура, підсистеми взаємодії різних суспільних груп. Задоволення всіх індивідуальних та групових інтересів є можливим за наявності місцевих ресурсів, ініціативи та самостійності населення. Особливе місце для розвитку самоуправління жителів місцевих співтовариств займає усвідомлення головної мети їх діяльності – облаштування території, створення сприятливих умов життя для себе та майбутніх поколінь шляхом вирішення спільних проблем для більш повного задоволення власних інтересів з урахуванням відмінностей, обумовлених історичними, соціально-економічними, політичними, національними, демографічними та іншими чинниками.

Міське бюджет є основним грошовим фондом органів місцевого самоврядування, вони сприяють забезпеченню фінансової самодостатності розвитку територій держави, визначають ефективність впливу місцевих органів влади на розвиток економічного потенціалу їх територій. За допомогою них визначається результативність

фінансування інвестиційних проектів на місцевому рівні, ефективність функціонування місцевих органів влади.

Враховуючи те, що нині фінансові ресурси органів місцевого самоврядування обмежуються здебільшого доходами, які надходять до місцевої бюджету, особливого значення набувають проблеми зміцнення їхньої дохідної бази, розвитку місцевого оподаткування, здійснення ефективного бюджетного регулювання.

Проте нинішній стан місцевої бюджету України – мізерність власних дохідних джерел, майже повна залежність від державного бюджету, непрозорість і фаворитизм у наданні фінансової допомоги з центру, відсутність стимулів у додатковому одержанні доходів і економному витрачанні бюджетних коштів – суперечить винятковій ролі місцевої бюджету в економічній системі держави, унеможлиблює виконання покладених на них складних завдань.

Окремі аспекти розвитку місцевого бюджету та їх ролі в економічному та соціальному розвитку розглядаються у працях Н. Ширкевича, І. Ходоровича, О. Василика, А. Васильєва, К. Павлюка та інших дослідників.

Метою дипломної роботи є дослідження процесу формування та використання місцевої бюджету України, а також їх удосконалення.

Завданнями роботи є:

- визначити економічну сутність місцевих бюджетів та охарактеризувати доходи і видатки місцевих бюджетів та дати їх класифікацію;
- дослідити нормативно-правове регулювання щодо формування та використання місцевих бюджетів;
- дати характеристику соціально-економічного стану м. Миколаєва;
- розкрити процес складання, розгляду, затвердження та виконання місцевого бюджету району та проаналізувати дохідну та витратну частини бюджету м. Миколаєва;
- дослідити зарубіжний досвід фінансування органів місцевого самоврядування.
- проаналізувати ефективність використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів, та розкрити шляхи вдосконалення формування та використання місцевого бюджету;

Об'єктом дослідження є фінансово-економічні відносини, що виникають у процесі формування і використання місцевої бюджету України.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні засади формування і розподілу доходів та видатків місцевої бюджету.

У роботі використано такі **методи** дослідження: діалектичний метод, аналізу та синтезу, статистичні методи, методи теоретичного і практичного узагальнення, методи системного підходу, порівняння, графічний метод, абстрактно-логічний метод.

Інформаційну базу дипломної роботи складають законодавчі та нормативно-правові акти України, статистичні та аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України, місцевої ради, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, монографічні дослідження, статті науковців у періодичних виданнях, ресурси Інтернету.

Ключові слова: місцевий бюджет, видатки, соціально-економічний стан, соціальний розвиток.

Summary

Oksana Belousova «The main principles of the formation of the city budget (on the example of the budget of .. Nikolaev)» - as a manuscript. Master's work for the degree of «master». Black Sea National University named after Peter the Grave - Nikolaev, 2019.

The relevance of the topic is due to the fact that fiscal policy at the local level plays an important role in achieving the objectives of the economic policy of local authorities.

The budget process in Ukraine is associated exclusively with the power subjective

composition, which, when exercising budgetary powers, should pursue the public interest. At the same time, local governments should ensure that the interests of all residents of the territorial community are taken into account and exercise their powers in the public sector in such a way that this leads to an improvement in the financial condition of the respective territorial community.

The local community of any country is a complex system, at the level of which its own social structure and subsystems of interaction between various social groups are formed. Satisfaction of all individual and group interests is possible with local resources, initiative and the independence of the population. A special place for the development of self-government of residents of local communities is occupied by the awareness of the main goal of their activity - the arrangement of the territory, the creation of favorable living conditions for themselves and future generations by solving common problems to more fully satisfy their own interests, taking into account differences caused by historical, socio-economic, political, national, demographic and other factors.

The local budget is the main financial fund of local governments, they contribute to ensuring the financial self-sufficiency of the development of the state's territories, determine the effectiveness of the influence of local authorities on the development of the economic potential of their territories. With the help of them, the effectiveness of financing investment projects at the local level, the effectiveness of the functioning of local authorities is determined.

Considering that now the financial resources of local governments are mainly limited to the revenues that go to the local budget, the problems of strengthening their income base, developing local taxation, and implementing effective budget regulation are of particular importance.

However, the current state of the local budget of Ukraine - the scarcity of its own revenue sources, almost complete dependence on the state budget, lack of transparency and favoritism in providing financial assistance from the center, lack of incentives for additional revenue and budget spending - contradicts the exclusive role of the local budget in the state economic system, makes it impossible to carry out the complex tasks assigned to them.

Certain aspects of the development of the local budget and their role in economic and social development are considered in the works of N. Shirkevich, I. Khodorovich, A. Vasilik, A. Vasiliev, K. Pavlyuk and other researchers.

The purpose of the thesis is to study the process of formation and use of the local budget of Ukraine, as well as improvement.

The objectives of the work are:

- determine the economic nature of local budgets and characterize the income and expenses of local budgets and give their classification;
- explore the legal regulation on the formation and use of local budgets;
- to characterize the socio-economic situation of the city of Nikolaev;
- disclose the process of preparation, review, approval and execution of the local budget of the district and analyze the revenue and expenditure parts of the budget of Nikolaev;
- explore the foreign experience of financing local governments.
- to analyze the effectiveness of the use of financial resources of local budgets, and to reveal ways to improve the formation and use of the local budget;

The object of the study is the financial and economic relations arising in the process of formation and use of the local budget of Ukraine.

The subject of the study is the theoretical and practical foundations of the formation and distribution of income and expenses of the local budget.

The following research methods were used in the work: the dialectical method, analysis and synthesis, statistical methods, theoretical and practical generalization methods, systems approach methods, comparison, graphical method, abstract logical method.

The information base for the thesis is constituted by legislative and regulatory acts of Ukraine, statistical and analytical materials of the Ministry of Finance of Ukraine, the State

Treasury Service of Ukraine, the State Statistics Service of Ukraine, the local council, scientific works of domestic and foreign scientists, monographic studies, articles of scientists in periodicals, Internet resources.

Key words: local budget, expenses, socio-economic situation, social development.